

Kültürel Miras Unsurları Bağlamında Fen Bilimleri Ders Kitaplarına Bir Bakış

An Overview of Science Textbooks in the Context of Cultural Heritage Elements

Sayfa | 579

Emre ÖZDEMİR , MEB, emremozd@gmail.com

Geliş tarihi - Received: 7 Mart 2024
Kabul tarihi - Accepted: 23 Nisan 2024
Yayın tarihi - Published: 28 Nisan 2024

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (1), 579-605.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (1), 579-605.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Öz. Bu çalışmanın amacı 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ortaokul kademesinde okutulmasına karar verilen 5, 6, 7 ve 8. sınıf fen bilimleri ders kitaplarını kültürel miras bağlamında incelemektir. Eğitim Bilişim Ağı üzerinden ulaşılan farklı yayınevlerine ait her sınıf kademesinden eşit sayıda olmak üzere sekiz ders kitabı dahil edilmiştir. Araştırmada nitel araştırma veri toplama tekniği doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma için geliştirilen “Kültürel Miras Unsurları İnceleme Formu” aracılığıyla ders kitapları incelenerek betimsel analiz yöntemi kullanılarak analizleri yapılmıştır. İnceleme sonucunda kültürel miras unsur çeşidine en fazla 5. sınıf ders kitabında rastlanılmıştır. Ders kitaplarında en fazla somut kültürel miras öğelerine yer verilirken gösteri sanatlarına dair unsurlar hiçbir ders kitabında yer almamıştır. En fazla kültürel miras öğesine sırasıyla 6 ve 5. sınıf ders kitabında yer verilmiştir. Özel yayınevlerine ait 5 ve 6. sınıf ders kitapları ile 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının tamamında kültürel miras öğeleri sınırlı sayıda bulunmuştur. Farklı yayınevlerine ait aynı kademe okutulan 5 ve 6. sınıf ders kitaplarında kültürel miras unsurlarının nicelik açısından uyumlu değilken 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında ise kültürel miras unsurları birbirine yakın ve az sayıda yer verilmiştir. Kültürel miras öğelerinin görsel veya metin olarak veriliş biçimi açısından ders kitaplarının düzenli ve planlı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fen bilimleri, ortaokul, ders kitabı, kültür, kültürel miras

Abstract. The aim of this study is to examine the 5th, 6th, 7th and 8th grade science textbooks that were decided to be taught at the secondary school level in the 2022-2023 academic year in the context of cultural heritage. Eight textbooks belonging to different publishers accessed through the Education Informatics Network were included, with equal numbers from each grade level. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. Textbooks were examined through “The Cultural Heritage Elements Examination Form” developed for the research and analyzed using descriptive analysis method. As a result of the analysis, the most cultural heritage element types were found in the 5th grade textbook. While most of the elements of tangible cultural heritage were included in the textbooks, elements of performing arts were not included in any textbook. The most cultural heritage elements were included in the 6th and 5th grade textbooks, respectively. In all 5th and 6th grade textbooks and 7th and 8th grade textbooks of private publishers, cultural heritage elements were found in limited numbers. In terms of the quantity of cultural heritage elements, 5th and 6th grade textbooks belonging to different publishing houses, which are taught at the same level, are very inconsistent, while 7th and 8th grade textbooks are close to each other and have a small number of cultural heritage elements. It was concluded that the textbooks are not organized and planned in terms of the way cultural heritage elements are presented visually or textually.

Keywords: Science, secondary school, textbook, culture, cultural heritage

Extended Abstract

Introduction. The fact that the individuals who make up societies have commonalities enables them to live together and ensures that the sense of unity is strong and vibrant. Ensuring integration in society and ensuring that unity and solidarity can be healthy is realized through the connection established between the individual and society (Koşar, 2022). Culture is a dynamic process because it can change over time (Nuzzaci, 2020). Culture is the whole of both spiritual and material characteristics that societies have created and passed on to future generations during the process of their existence in the arena of history and reveals the religious, life and thought style of the society (Şimşek, Baylak, and Küçükkılıç, 2023). Cultural heritage is the works created by previous generations and considered to have universal values (Halaç and Demir, 2017). Cultural heritage is classified in two sections as tangible and intangible cultural heritage (Ahmad, 2006; Aksoy and Enlil, 2012; Oğuz, 2013; Şahin, 2010; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2003). While tangible cultural heritage includes historical buildings and cities, archaeological sites, monuments, cultural sites, cultural sites and many movable material cultural values, intangible cultural heritage includes voices, values, traditions, oral history, traditional skills and technologies, religious ceremonies, performing arts, storytelling ways (Bouchenaki, 2003; Tuncel and Altuntaş, 2020; Yeşilbursa, 2013). On the other hand, it has been stated that tangible and intangible cultural heritage elements are closely related and cannot be considered separately from each other (Ito, 2003). Education plays an important role in the formation and development of culture and its protection by transmitting it to future generations (Sülün and Balki, 2008). It realizes this by educating the individuals who make up the culture and enabling the individual to receive education in accordance with their own living conditions (Akyüz, 2016). At this point, science education should be realized in a way that is compatible with its own culture within this framework, taking into account the society's own dynamics (Sülün and Balki, 2008). As a matter of fact, in the science curriculum updated by the Ministry of National Education Head Council of Education and Morality in 2018, reference was made to raising individuals who adopt national and cultural values as well as universal morality values that contribute to the society and culture in which individuals live (Ministry of National Education, 2018). Although the curricula are updated over time, they still maintain their importance as an indispensable element in the educational environment (Ulusoy, 2015). Through the content in textbooks, students are made aware of universal and national concepts and are enabled to think and behave in a healthy way (Çelikpazu and Aktaş, 2011). This study aims to examine middle school science textbooks in the context of cultural heritage elements.

Method. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in this study. Document analysis is the planned and systematic examination of any written document (Bowen, 2009). The data source of the study consists of a total of eight science textbooks approved by Ministry of National Education, Head Council of Education and Morality and decided to be taught in the 2022-2023 academic year, including two textbooks from each grade level (5, 6, 7 and 8 grades). Criterion sampling method used in qualitative research methods was used to determine the data sources. The analysis of middle school science textbooks on the axis of cultural heritage was based on the "Cultural heritage elements examination form" developed by Batmaz and Yurtbakan (2022) by reviewing the relevant literature. All units, chapters, activities and assessment and evaluation areas in the textbooks were analyzed. There were no sections in the textbooks that were excluded from

the analysis. In line with the purpose of the study, descriptive analysis, one of the qualitative data analysis methods, was used. This analysis is conducted by the researcher within the framework of predetermined themes (Yıldırım and Şimşek, 2013). Cultural heritage elements in the textbooks were investigated and identified through the cultural heritage elements examination form. Cultural heritage elements were identified under two main categories, tangible and intangible cultural heritage, and seven sub-headings. These consist of oral traditional narratives, performing arts, social practices (feasts, rituals), practices related to nature and universes, handicraft traditions, immovable cultural heritage and movable cultural heritage. Cultural heritage elements were analyzed as a whole in a way to cover the whole of the science textbook, not a specific unit or section. Eight middle school science textbooks were analyzed in line with the themes and sub-themes created independently by two researchers. The agreement rate between the researchers was calculated using the reliability formula determined by Miles and Huberman (1994). As a result of the calculation, it was determined that the agreement between the researchers was 94%. This shows that there is a high consistency between the codes determined and the codes of the researchers.

Results, discussion and conclusion. As a result of the findings, maximum five different cultural heritage elements identified in the examination form were found in the 5th grade textbook of Ministry of National Education publications. While most of the elements of tangible cultural heritage were included in the textbooks, cultural elements related to performing arts were not included in any textbook. The most cultural heritage elements are found in the 6th and 5th grade textbooks of Ministry of National Education publications, respectively. The 5th and 6th grade textbooks of private publishing houses and the 7th and 8th grade textbooks of all publishing houses have a limited number of cultural heritage elements. In terms of textbooks of different publishing houses at the same level, cultural heritage elements were not included less in private publishing houses. It was concluded that the distribution of cultural heritage elements among the units in the textbooks was not regular, and the way they were presented visually or textually was not regular and planned. As a result of the study, suggestions were made for the process of preparing textbooks in order for students to learn cultural heritage elements and gain awareness. The cultural elements to be included in middle school science textbooks should not be disconnected in terms of quantity between textbooks at different levels or between textbooks of different publications at the same level. In this way, integrity between textbooks can be ensured. In 7th and 8th grade textbooks, cultural heritage elements should be emphasized. All titles of the cultural elements of the context in cultural heritage elements should be exemplified in accordance with the achievements of science in order to cover all units of the textbook.

Giriş

Toplumları oluşturan bireylerin ortak yönlerinin olması bir arada yaşamalarını sağlayarak birliktelik duygusunun güçlü ve canlı olmasını sağlar. Toplumda bütünleşmenin sağlanarak birlik ve beraberliğin sağlıklı olabilmesi birey ve toplum arasında kurulan bağlantı sayesinde gerçekleşir (Koşar, 2022). Bu noktada toplumların var olmasını sağlayan ve toplumsal ilişkilerin temeli oluşturan kültür, zaman içerisinde bulunduğu dönemin koşulları çerçevesinde değişime uğrayarak sonraki kuşaklara aktarılan önemli bir unsurdur (Özgat-Tatan, 2018). Zamanla değişebilmesi sebebiyle kültür dinamik bir süreçtir (Nuzzaci, 2020). Kültür, toplumların tarih arenasında var olduğu süreç içerisinde oluşturdukları ve gelecek nesillere aktardıkları hem manevi hem de maddi özelliklerin tamamı olup toplumun dinsel, yaşam ve düşünce tarzını ortaya koyar (Şimşek, Baylak ve Küçükılıç, 2023). Daha genel bir ifadeyle kültür, insanoğlunun belli bir amaç ekseninde oluşturduğu, ürettiği her şeydir (Çeçen, 1996; Özlem, 2008).

Küreselleşmeyle birlikte değişen dünyada siyasal, sosyal, toplumsal, kültürel alanlarda etkileşimin artması kültürel birikimlerin yayılmasına ve daha çok tanınır hale gelmesine zemin teşkil etmiştir. Bununla birlikte toplumların kültür ve kültürel miraslarının güvenirliliği ve korunması ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Türker ve Çelik, 2012). Kültürel miras, evrensel değerleri kapsayan ve önceki nesiller tarafından oluşturulan eserlerdir (Halaç ve Demir, 2017). Geçmiş ve günümüz arasında köprü kurarak toplumla birey arasındaki birlikteliğin ve ilişkinin sağlıklı olmasını sağlar (George ve Jones, 2008; Sidekli ve Karaca, 2013). Kültürel miras, somut kültürel miras (SKM) ve somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) olarak iki bölümde sınıflandırılmıştır (Ahmad, 2006; Aksoy ve Enlil, 2012; Oğuz, 2013; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2003). SKM; tarihi değeri olan yapılar ile kentleri, arkeolojik yerleri, anıtları, kültürel bölgeleri, taşınabilir ve maddi olarak kültürel değere sahip unsurların tamamını kapsamı içerisine alırken SOKÜM; sesleri, değerleri, gelenekleri, sözlü tarihi, geleneksel becerileri, teknolojileri, dini merasimleri, sahne sanatlarını, hikâye anlatma yollarını içerisine almaktadır (Bouchenaki, 2003; Tuncel ve Altuntaş, 2020; Yeşilbursa, 2013). Diğer taraftan SKM ve SOKÜM öğelerinin yakinen bağlantılı olduğu ve birbirleri ile ayrı düşünülmemesi gerektiği belirtilmiştir (Ito, 2003).

Toplumları oluşturan bireylerin çağlar boyunca kendilerine özgü kültürel unsurları unutmaması ve buna karşı dirençli olabilmeleri için tüm topluma özgü kültürel bilgiyi, belgeyi ve nesneyi gelecek nesillere ulaştırma imkânlarının geliştirilmesini gerekli kılmıştır (Gerçek, 1999). Kültürel miras olarak adlandırılan tüm somut ve somut olmayan kültürel değerlerin gelecek nesillere ulaştırılması toplumların birliktelik eksenini çerçevesinde güçlü olarak ilerleyebilmesi için önemlidir (Bülbül, 2016). Bu ekseninde kültürel mirasın korunmasına yönelik başta UNESCO ve birçok uluslararası kurumların ve kuruluşların çalışmaları vardır (Aslan ve Balcı, 2023). Ülkemiz bu doğrultuda hazırlanan kültürel mirasın korunmasıyla ilgili sözleşmeleri imzalayarak ve gerekli yasal düzenlemelerle kültürel mirasın korunmasının önemini kabul ederek taraf olmuştur (Yılmaz, 2020). Ayrıca kültürel mirasımızın korunmasına yönelik 2006 yılında ulusal düzeyde ülkemiz anayasasında da yer verilen kanunlarla teminat altına alınmıştır (Dönmez ve Yeşilbursa, 2014; Yılmaz, 2023). Ancak kültürel mirasın korunması için sadece yasal düzenlemeler yeterli olmayıp daha yaygın bir etkinin sağlanabilmesi için bireylerin bilinçlendirilmesi önem teşkil etmektedir (Şimşek, Baylak ve Küçükılıç, 2023). Bunu sağlayabilmenin yolu kültürel miras ile eğitim arasındaki ilişkiden geçmektedir. Eğitim sayesinde

Özdemir, E. (2024). Kültürel miras unsurları bağlamında fen bilimleri ders kitaplarına bir bakış. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(1), 579-605.*

DOI. 10.51460/baebd.1448315

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (1), 579-605.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (1), 579-605.
Araştırma Makalesi / Research Paper

kültürel mirasın korunmasında ve farkındalık oluşturulmasında bireylerde olumlu yönde değişimin sağlandığı görülmektedir (Alkış ve Oğuzoğlu, 2005; Copeland; 2004; Corbishley, 2000; Curtis ve Seymour, 2004; Demirezen ve Aktaş, 2020; Hereduc, 2005; Sağ ve Ünal, 2019).

Eğitim; kültürün oluşmasında, gelişiminde gelecek kuşaklara ulaştırılarak korunmasında önemli görev üstlenir (Sülün ve Balki, 2008). Bunu kültürün oluşmasını sağlayan bireyler yetiştirerek, bireyin kendi yaşam koşullarına uygun şekilde eğitim almasına olanak sağlayarak gerçekleştirir (Akyüz, 2016). Bu noktada fen eğitimi ise toplumun kendi dinamikleri dikkate alınarak bu çerçevede kendi kültürüyle uyumlu bir şekilde gerçekleşmelidir (Sülün ve Balki, 2008). Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından 2018 yılında güncellenen fen bilimleri öğretim programında bireylerin yaşadığı topluma ve toplumun kültürüne katkısı olan evrensel ahlâki değerlerle beraber millî ve kültürel değerleri benimseyen bireyler yetiştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır (MEB, 2018). Başka bir ifade ile evrensel bir etkinlik olan bilimin kültürle ilişkisinin kurulması gerektiği vurgulanmaktadır (Sarıtış, 2019). Fen eğitiminde bilimin bir insan faaliyeti olduğu görüşü önemlidir (National Research Council [NRC], 2013). Sarıtış (2000) fen dersi eğitimi ile bilimin, bilim insanı ile onların sosyo-kültürel özelliklerini ayrı düşünmenin mümkün olmadığını belirtmektedir. Zira bilim, kendi kültürel ve sosyal ortamından etkilenir (Lederman, 2004).

Hazırlanan öğretim programı ekseninde basılı veya dijital halde hazırlanan ve eğitim kurumlarında okutulan materyaller olan ders kitapları (MEB, 2021), öğretim programının hedeflerini gerçekleştirmede temel araçlardır (İşeri, 2007). Öğretim programlarında zaman içerisinde güncellenmeler yapılsa da eğitim ortamında vazgeçilmez unsur olarak önemini korumaktadır (Ulusoy, 2015). Ders kitaplarındaki içerikler aracılığıyla öğrencilerde evrensel ve millî kavramlar ekseninde farkındalık oluşturup sağlıklı düşünerek davranışta bulunmaları sağlanır (Çelikipazu ve Aktaş, 2011). Temel başvuru kaynağı olan ders kitaplarında (Özkan, 2010) öğrencilerin çalışmalarını, araştırmalarını düşünmelerine yönelik sorular ve konular yer almaktadır (Demirel, 2000). Öğretim programının, önemli ve temel uygulayıcısı konumundaki ders kitapları aynı zamanda topluma ait kültürün aktarılmasında kendi toplumuna ait kültüre yönelik tutumlarının oluşmasında önemli bir rolü vardır (Çevirme, 2018; Schulz, 1991). Bu noktada ortaokul öğrencilerine yönelik ders kitaplarının kültürel miras unsurları açısından değerlendirmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni ise ortaokul öğrencilerine sorumluluk verildiğinde öğrencilerin kültürel değerlerini korumaya hazır olmasıdır (Bayır ve Köse, 2019). Ayrıca ortaokul çağındaki bireyler kişiliklerini geliştirmeye çalışmakla beraber yönlendirmeye daha açıktırlar (Asatekin, 2004). Kafadar (2021) ile Gürdoğan-Bayır ve Çengelci-Köse (2019) yaptıkları araştırmada ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin kültürel mirasın korunmasında ve onlara değer verilmesi konusunda daha duyarlı oldukları ve farkındalıklarının yüksek olduğunu belirtmiştir.

Toplumlar, kendisini şekillendiren ve ayakta tutan gelenekleri, görenekleri, adetleri ve diğer kültürel unsurları bilerek korumalıdır (Ulusoy, 2011). Çünkü kültürel mirasına sahip çıktığında bir toplum varlığını sürdürebilir (Arslanoğlu, 2000). Kültürel mirasına sahip çıkan önemini kavrayan bireyler kendilerinden sonraki kuşaklara bunu sağlıklı bir şekilde aktarabilir (Çağırkan, Bilek ve Telli, 2021). Bu noktada toplumların yapması gereken hali hazırda toplumun hafızası konumundaki kültürel mirasın geleceğe güvenle aktararak gelecek nesillerinde bunları sağlıklı koruyabilecek şekilde donanımlı yetiştirmektir (Türker, 1994). Kültürel mirasa ilişkin bireylerde oluşturulacak farkındalık,

kültürel mirasın korunmasında ve aktarılmasında önemlidir (Hakkoymaz, 2021). Buradan hareketle ortaokul ders kitaplarının kültürel miras bağlamında incelenmesine yönelik alanyazın taramasında yapılan çalışmalar oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Ortaokul Türkçe ders kitaplarına yönelik (Gülden, 2019; Moralı ve Öner, 2019; Yıldız ve Ceran, 2020, 2021), sosyal bilgiler ders kitaplarına yönelik (Özbaş ve Çulha-Özbaş, 2022; Pehlivan, 2015; Taşdemir, 2018), müzik ders kitaplarına yönelik ise (Özkan-Köse ve Yüksel, 2019) çalışmaları mevcuttur. Yapılan alanyazın taraması doğrultusunda ortaokul fen bilimleri ders kitaplarına (FBDK) yönelik kültürel miras ekseninde yapılan herhangi bir çalışmaya ise rastlanılmamıştır. Belirlenen bu eksiklik ekseninde çalışmanın alanyazına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca kültürel miras unsurları ile fen bilimleri dersi arasındaki ilişkiyi ortaya çıkararak araştırmacılara konu ile ilgili çalışmalara teşvik etmesi beklenmektedir. Bu araştırmayla ortaokul fen bilimleri ders kitaplarında yer alan kültürel miras unsurlarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Ana amaç ekseninde araştırmının alt problemleri aşağıda verilmiştir:

- 1-Ortaokul FBDK’de bulunan kültürel miras unsurları nelerdir?
- 2-Ortaokul FBDK’de bulunan kültürel miras unsurları ne sıklıkla yer almaktadır?
- 3-Ortaokul FBDK’de bulunan kültürel miras unsurlarının sınıf kademelerinde dağılımı nasıldır?
- 4-Ortaokul FBDK’de bulunan kültürel miras unsurları ile aynı kademede farklı ders kitapları arasındaki dağılımı nasıldır?
- 5-Ortaokul FBDK’de kültürel miras unsurlarının üniteler arasındaki dağılımı nasıldır?
- 6-Ortaokul FBDK’de kültürel miras unsurlarının veriliş şekli (metin, görsel) açısından dağılımı nasıldır?

Yöntem

Araştırma deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Nitel araştırmaların etkili biçimde yapılabilmesi için kullanılan dokümanlar, önem taşıyan bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Doküman incelenmesi, yazılı her türlü belgenin planlı ve sistemli bir şekilde incelenmesi olup hem basılı hem de elektronik materyalleri incelemek veya değerlendirmek için sistematik bir işlemdir (Bowen, 2009). Yazılı materyaller sadece barındırdıkları kavramlar hakkında değil içerdikleri görseller, şekiller, grafikler ve haritalar açısından da birçok veri kaynağı sunmaktadır (Freebody, 2003; Glesne, 2011). Birincil veri kaynağı olan yazılı materyallerin toplanarak gözden geçirilmesi ve analiz edilmesi sürecidir (O’Leary, 2017). Diğer taraftan sadece yazılı değil görsel tüm içerikler de veri kaynağı olarak kullanılabilir (Merriam, 2009). Doküman incelemesi dokümanlardan anlam çıkarılması, verilerin incelenmesi ve yorumlanmasına dayalı süreci kapsamaktadır (Corbin ve Strauss, 2008). Bu doğrultuda araştırmacının, araştırılan olgu hakkında bilgi sahibi olmasına olanak sağlamaktadır (Travers, 2001).

Veri kaynakları

Araştırmının veri kaynağı MEB, TTKB tarafından onaylanarak okutulmasına karar verilen ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ortaokul tüm sınıf kademelerinden (5, 6, 7 ve 8. sınıf) ikişer adet

olmak üzere toplam sekiz fen bilimleri ders kitabını kapsamaktadır. Farklı kademelerde farklı ve aynı olmak üzere çeşitli yayınevlerine ait ders kitapları bulunmakta olup araştırmanın örnekleme, ilgili eğitim-öğretim yılında okutulmasına onay verilen ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının tamamından oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme oluşturulmasında seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçsal bir örnekleme yöntemi olan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt (kriter) örnekleme yöntemi, araştırmacının önceden belirlediği ölçüt doğrultusunda belirlenen durumların çalışılmasıdır (Marshall ve Rossman, 2014). Ölçütü karşılayan birimler ise örnekleme alınırlar (Büyüköztürk ve ark., 2014). Bu araştırmada ders kitaplarının seçiminde dikkate alınan ölçüt; ders kitaplarının 2022-2023 eğitim-öğretim yılı itibarıyla MEB, TTKB tarafından resmi kurumlarca okutulmasına onay verilen MEB ve özel yayınevlerine ait tüm ders kitaplarını, fen bilimleri ders içeriğini, ortaokul kademesini ve tüm sınıfları kapsamaktadır. Araştırmaya dahil olan 5, 6, 7 ve 8. sınıflara ait ders kitaplarıyla ilgili açıklamalar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.
Ders kitaplarına dair açıklamalar

Kitap Adı	Adet	Yayınevi	Yazar	Sayfa Sayısı
5. Sınıf FBDK	2	MEB	MEB Komisyon	288
		SDR Dikey	Ömer SİNAV	195
6. Sınıf FBDK	2	MEB	MEB Komisyon	245
		Sevgi	Coşkun ÇİĞDEM Gizem MİNOĞLU BALÇIK Dr. Özgün KARACA	287
7. Sınıf FBDK	2	MEB	MEB Komisyon	246
		Aydın	İsmail GEZER	225
8. Sınıf FBDK	2	Adım Adım Matbaa	Erhan YİĞİT	240
		SDR Dikey	Murat Volkan YANCI	292

Veri toplama araçları

Araştırmanın veri kaynağı olan her sınıf kademesinden iki adet ortaokul fen bilimleri ders kitabının kültürel miras ekseninde analizinde Batmaz ve Yurtbakan (2022) tarafından ilgili alanyazın taranarak oluşturulan ve geliştirilen “Kültürel miras unsurları inceleme formu” esas alınarak yapılmıştır. Kültürel miras unsurları SOKÜM ve SKM olarak belirlenen iki ana bölüm altında ilgili form aracılığıyla toplam sekiz adet ortaokul fen bilimleri ders kitabı incelemeye tabi tutulmuştur.

Tablo 2.
Kültürel miras unsurları inceleme formu*

Kültürel Miras Unsurları (KMU)	Kültür Elemanları/Ögeleri
Sözlü gelenekler, anlatımlar	Destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri, masallar, fıkralar vb.

	Kültürel Miras Unsurları (KMU)	Kültür Elemanları/Ögeleri
Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM)	Gösteri sanatları	Karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.
	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler	Nişan, düğün, doğum, nevrüz, vb. kutlamalar
	Doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamaları	Geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.
	El sanatları geleneği	Dokumacılık, nazar boncuğu, telkâri, bakırcılık, halk mimarisi vb.
Somut Kültürel Miras (SKM)	Taşınmaz kültürel miras	Anıtlar, tarihi parklar, arkeolojik sitler, yel değirmenleri, tarihi merkezler, bina grupları, kanallar vb.
	Taşınır kültürel miras	Resimler, eski paralar, heykeller, günlük eşyalar, süs eşyaları, kütüphane eserleri, müzik aletleri vb.

*Batmaz, O. ve Yurtbakan, E. (2023). İlkokul Türkçe, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının kültürel miras unsurları açısından incelenmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 21(1), 1-21 kaynağından alınmıştır.

Veri analizi

Araştırmanın veri kaynağı, ortaokullarda okutulmasına karar verilen sekiz FBDK'den oluşmaktadır. Araştırmacı, sekiz fen bilimleri ders kitabına öğretmen şifresini kullanarak MEB, Eğitim Bilişim Ağı (EBA) veri tabanından e-kitap olarak ulaşmıştır. Ders kitaplarında yer alan ünitelerin, bölümlerin, etkinliklerin ve ölçme-değerlendirme alanlarının tamamı incelenmiştir. Ders kitaplarında analiz dışı bırakılan herhangi bir bölüm olmamıştır. Ayrıca inceleme süresince ders kitaplarında kültürel miras unsurlar formu aracılığıyla tespit edilen kültür unsurlarının verilmiş şekli açısından metin ve görsel olmak üzere iki ayrı bölümde kategorize edilmiştir.

Çalışmada, araştırmanın amacı doğrultusunda nitel veri analiz yöntem çeşitlerinden biri olan betimsel analizden faydalanılmıştır. Betimsel analiz, araştırmacı tarafından önceden belirlenen temalar çerçevesinde yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Daha önce oluşturulan kriterler doğrultusunda veriler okunarak düzenlenir ve sayısallaştırılır (Dawson, 2009). Dolayısıyla Tablo 2'de verilen form aracılığıyla ders kitaplarında bulunan ilgili unsurlar araştırılarak kültürel miras unsurları SKM ve SOKÜM başlığı altında iki ana kategoride ve yedi alt başlıkta belirlenmiştir. Bunlar sözlü geleneksel anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamaları, el sanatları geleneği, taşınmaz ve taşınır kültür mirasından oluşmaktadır. Kültürel miras unsurları fen bilimleri ders kitabının belli bir ünitesi ya da bölümü değil tamamını kapsayacak şekilde bir bütün olarak incelenmiştir. Kültürel miras unsurlarına yönelik tüm alt başlıklara ait kültür elemanları/ögeleri Tablo 2'de belirtilmiştir (Batmaz ve Yurtbakan, 2022). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarında tematik çerçeveyi oluşturup incelenecek olan kültürel miras unsurları, değerlendirme formundaki betimsel analizin temel araştırma noktasıdır. Tablo 2'de yer alan ana ve alt başlıklarda bulunan kültürel miras unsurlarına kodlar verilmiştir. Değerlere ait kodlar birbirinden farklı olmak üzere ders kitaplarında bulunan ünitelere, bölümlere, etkinliklere ve ölçme değerlendirme alanlarına

kodlar verilerek sınıflandırılmıştır. Değerlere ait kodlarla ders kitaplarına verilen kodlar eşleştirilmiştir. Ders kitabı incelemesi sonucunda verilen kod, kültürel miras inceleme formunda yer alan kültürel mirasın ders kitabındaki varlığına işaret etmekte; tekrar eden kodlar ise kültürel miras unsurunun sıklığını belirtmektedir. Kodlar aynı zamanda kültürel miras unsurunun ders kitabındaki yerini açıkça belirtmektedir. Kültürel miras unsurlarına ilişkin fen bilimleri ders kitabında 3Ü2B şeklinde yapılan kodlama ilgili kültürel mirasın ders kitabının 3. ünitesinin 2. bölümünde olduğunu, 6ÜD şeklinde yapılan kodlama ise 6. ünitenin değerlendirme bölümünde olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir önemli nokta ise ders kitabında bulunan kültürel mirasın Tablo 2'deki unsurlar doğrultusunda verilmiş şekli konu açıklama kısmında belirtilmişse "metin", görsel olarak belirtilmişse "görsel" olarak belirlenerek kodlanmıştır.

Sekiz ortaokul fen bilimleri ders kitabı birbirinden bağımsız olarak iki araştırmacı tarafından oluşturulan tema ve alt temalar doğrultusundan incelenmiştir. Araştırmacılar arasındaki uyum oranı Miles ve Huberman (1994) tarafından belirlenen güvenilirlik formülünden faydalanılarak tespit edilmiştir. Hesaplama sonucunda araştırmacılar arasındaki uyumun %94 olduğu belirlenmiştir. Bu durum belirlenen kodlarla araştırmacıların kodları arasında yüksek tutarlık olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırmacıların çalışmaları arasında %70 ve üzerinde uyum olduğu takdirde çalışmanın güvenilirliğinin sağlandığını göstermesi açısından önemlidir (Krippendorff, 2004). Frekansları belirlenen kültürel miras unsurları belirlenen kodlarla birlikte Microsoft Office programları aracılığıyla oluşturulan tablolara aktarılmıştır. İlgili unsurlara ait frekanslar tablolara işlenmiş olup bulgular bölümünde her bir ders kitabı için ayrı oluşturulan tablolar açıklanmıştır.

Bulgular

Fen bilimleri ders kitabında yer verilen kültürel mirasa dair unsurlar tablolar halinde belirtilmiştir. Ayrıca ders kitabından ilgili unsurlara ilişkin yapılan doğrudan alıntılarla bulgular desteklenmiştir.

Ortaokul 5. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında yer alan bulgular

Ders kitaplarındaki kültürel miras unsurlarına ilişkin bulgular Tablo 3 ve Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 3.

MEB'e ait ortaokul 5. sınıf ders kitabındaki kültürel mirasa dair bulgular

	KMU	KMU Örnekleri	Metin (f)	Görsel (f)	Toplam (f)
SÖKÜM	Sözlü gelenekler, anlatımlar	3Ü1B, 3Ü2B	3		3
	Gösteri sanatları	-	-	-	-

	KMU	KMU Örnekleri	Metin (f)	Görsel (f)	Toplam (f)
	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler	3Ü1B	-	1	1
	Doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamaları	-	-	-	-
	El sanatları gelenegi	1Ü3B, 3Ü2B	-	4	4
SKM	Taşınmaz kültürel miras	1Ü3B, 3Ü2B, 5Ü2B, 6Ü1B	4	5	9
	Taşınır kültürel Miras	3Ü1B, 3Ü2B, 5Ü4B	4	8	12
	Toplam		11	18	29

Tablo 3 incelendiğinde ders kitabında beş farklı kültürel miras unsur çeşidine yer verildiği belirlenmiştir. Ders kitabında dört farklı ünite de 29 kültürel miras unsuru belirlenmiştir. Bunlardan en fazla SKM (f=21) yer alırken SOKÜM (f=8) yer verilmiştir. Somut kültürel miras unsur çeşidinde ise taşınır kültürel miras (f=12) en fazla kültürel miras unsuru olup daha sonra taşınmaz kültürel mirasa (f=9) yer verilmiştir. Ders kitabında gösteri sanatları ve doğa evrenle ilgili bilgi uygulamalarına ise yer verilmemiştir. İlgili kültürel miras unsurlarına ders kitaplarında en fazla görsel (f=18) olarak yer verilirken metin içerisinde (f=11) belirtilmiştir. Ortaokul 5. sınıf fen bilimleri ders kitabında yer verilen kültürel mirasa ilişkin örnek aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. MEB'e ait 5. sınıf fen bilimleri ders kitabında SKM örneği (Akter, Arslan ve Şimşek, 2022)

Tablo 4.
Özel yayınevine ait ortaokul 5. sınıf ders kitabındaki kültürel mirasa dair bulgular

	KMU	KMU Örnekleri	Metin (f)	Görsel (f)	Toplam (f)
SOKÜM	Sözlü gelenekler, anlatımlar	-	-	-	-
	Gösteri sanatları	-	-	-	-
	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler	-	-	-	-
	Doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamaları	2ÜD	1	-	1
	El sanatları geleneği	-	-	-	-
SKM	Taşınmaz kültürel miras	-	-	-	-
	Taşınır kültürel miras	-	-	-	-
Toplam			1	-	1

Tablo 4 incelendiğinde ders kitabı içerisinde sadece SOKÜM başlığı altında doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamaları (f=1) kültürel miras unsuruna yer verildiği belirlenmiştir. Kültürel miras unsurlarına sadece bir üniteye yer verildiği belirlenmiştir. İlgili kültürel unsur ders kitabında metin içerisinde belirtilmiştir. Ders kitabında yer verilen kültürel mirasa ilişkin örnek Şekil 2’de verilmiştir.

3. Çiçekli bitkilerde kök, gövde, yaprak ve çiçek gibi organlar bulunur. Yaprığın görevi besin üretmek, terleme ve solunum yapmaktır.

Emel Hanım, sarma yapmak için bahçelerinde bulunan üzüm bitkisinin yapraklarının bir kısmını toplamıştır.

Yaprakları toplanan üzüm bitkisiyle ilgili besin üretme, solunum ve terleme olayları için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

	Solunum	Terleme	Besin Üretme
A)	Artar	Artar	Artar
B)	Azalır	Azalır	Azalır
C)	Artar	Azalır	Artar
D)	Azalır	Artar	Azalır

Şekil 2. Özel yayınevine ait 5. sınıf fen bilimleri ders kitabında SOKÜM örneği (Sinav, 2018)

Ortaokul 6. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında yer alan bulgular

Ders kitaplarındaki kültürel miras unsurlarına ilişkin bulgular Tablo 5 ve Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 5.

MEB'e ait ortaokul 6. sınıf ders kitabındaki kültürel mirasa dair bulgular

	KMU	KMU Örnekleri	Metin (f)	Görsel (f)	Toplam (f)
SOKÜM	Sözlü gelenekler, anlatımlar	2Ü1B, 2Ü3B, 3Ü2B, 4Ü2B, 6Ü2B	8	-	8
	Gösteri sanatları	-	-	-	-
	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler	-	-	-	-
	Doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamaları	-	-	-	-
SKM	El sanatları geleneği	1Ü2B, 3Ü2B, 6Ü2B	-	3	3
	Taşınmaz kültürel miras	1Ü2B, 2Ü3B, 4Ü4B, 5Ü3B, 5Ü4B, 6Ü2B, 6Ü3B	18	10	28
	Taşınır kültürel miras	1Ü2B, 3Ü2B, 4Ü4B, 5Ü2B	8	5	13
Toplam			34	18	52

Tablo 5 incelendiğinde ders kitabında dört farklı kültürel miras unsuruna yer verilmiştir. Ders kitabında altı üniteye 52 unsur belirlenmiştir. Bunlardan en fazla SKM (f=41), SOKÜM (f=11) yer verilmiştir. SKM unsurlarından ise taşınmaz kültürel miras (f=28) en fazla yer alırken daha sonra taşınır kültürel mirasa (f=13) yer verilmiştir. Ders kitabında gösteri sanatları ve doğa evrenle ilgili bilgi uygulamalarına ve toplumsal uygulamalara ise rastlanılmamıştır. İlgili kültürel miras unsurları en fazla metin (f=34) içerisinde görsel (f=13) olarak ders kitabında belirtilmiştir. Ders kitabında yer verilen kültürel mirasa ilişkin örnek aşağıda verilmiştir.

DESTEK VE HAREKET SİSTEMİ

"Birlikten kuvvet doğar." atasözü vücudumuzdaki kasların çalışma sistemini çok güzel özetlemektedir. Basit bir hareketi gerçekleştirmek için bile kaslar ve kemikler birlikte çalışır. Madeni bir parayı elimizde tutmamızı veya 5 kg ağırlığındaki bir çantayı kaldırmamızı sağlayan güç, kaslarımız ve kemiklerimizle etkileşimiyle ortaya çıkar. Kaslarımızın nasıl çalıştığını görmek ve hissetmek için aşağıdaki "Sıra Sizde" etkinliğini yapınız.

Şekil 3. MEB'e ait 6. sınıf fen bilimleri ders kitabında SOKÜM örneği (Demirçalı ve Alkan, 2022)

Özdemir, E. (2024). Kültürel miras unsurları bağlamında fen bilimleri ders kitaplarına bir bakış. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(1), 579-605.*

DOI. 10.51460/baed.1448315

Tablo 6.

Özel yayınevine ait ortaokul 6. sınıf ders kitabındaki kültürel mirasa dair bulgular

	KMU	KMU Örnekleri	Metin (f)	Görsel (f)	Toplam (f)
SOKÜM	Sözlü gelenekler, anlatımlar	-	-	-	-
	Gösteri sanatları	-	-	-	-
	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler	-	-	-	-
	Doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamaları	-	-	-	-
	El sanatları geleneği	-	-	-	-
SKM	Taşınmaz kültürel miras	2Ü3B, 4Ü4B, 6Ü3B	8	6	14
	Taşınır kültürel miras	-	-	-	-
Toplam			8	6	14

Tablo 6 incelendiğinde ders kitabında sadece SKM başlığı altında taşınmaz kültürel miras (f=14) unsuruna yer verildiği belirlenmiştir. Kültürel miras unsurlarının ders kitabında üç üniteye yer almıştır. İlgili kültürel unsurlar en fazla metin (f=8) içerisinde daha sonra görsel (f=6) olarak ders kitabında belirtilmiştir. İlgili ders kitabında yer verilen kültürel mirasa ilişkin örnek Şekil 4'te verilmiştir.

Aspendos Antik Tiyatro - Antalya

Süleymaniye Camii - İstanbul

Şekil 4. Özel yayınevine ait 6. sınıf fen bilimleri ders kitabında SKM örnekleri (Çiğdem, Minoğlu Balçık ve Karaca, 2018)

Ortaokul 7. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında yer alan bulgular

Ders kitaplarındaki kültürel miras unsurlarına ilişkin bulgular Tablo 7 ve Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 7.

MEB'e ait ortaokul 7. sınıf ders kitabındaki kültürel mirasa dair bulgular

	KMU	KMU Örnekleri	Metin (f)	Görsel (f)	Toplam (f)
SOKÜM	Sözlü gelenekler, anlatımlar	-	-	-	-
	Gösteri sanatları	-	-	-	-
	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler	7Ü1B	2	1	3
	Doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamaları	-	-	-	-
SKM	El sanatları geleneği	1Ü1B	-	1	1
	Taşınmaz kültürel miras	1Ü1B	1	-	1
	Taşınır kültürel miras	1Ü1B	2	-	2
Toplam			5	2	7

Tablo 7 incelendiğinde ders kitabında toplumsal uygulamalar, el sanatları geleneği, taşınmaz ve taşınır kültürel miras olmak üzere dört farklı kültürel miras unsurunun yer aldığı belirlenmiştir. Ders kitabında yer alan iki üniteye yedi kültürel miras unsuru belirlenmiştir. Bunlardan en fazla SOKÜM (f=4) yer alırken SKM (f=3) yer verilmiştir. Genele bakıldığında ise toplumsal uygulamalar (f=3) en fazla kültürel miras unsuru olurken sözlü gelenekler anlatımlar, gösteri sanatları ve doğa evrenle ilgili bilgi uygulamalarına ise rastlanılmamıştır. İlgili kültürel miras unsurlarına ders kitaplarında en fazla metin içerisinde (f=5) olarak yer verilirken görsel (f=2) olarak belirtilmiştir. Ders kitabında yer verilen kültürel mirasa ilişkin örnek Şekil 5'de verilmiştir.

Cami mahyası

Şekil 5. MEB'e ait 7. sınıf fen bilimleri ders kitabında SOKÜM örneği (Akdemir ve Çetin-Atasoy, 2022)

Tablo 8.

Özel yayınevine ait ortaokul 7. sınıf ders kitabındaki kültürel mirasa dair bulgular

	KMU	KMU Örnekleri	Metin (f)	Görsel (f)	Toplam (f)
SOKÜM	Sözlü gelenekler, anlatımlar	-	-	-	-
	Gösteri sanatları	-	-	-	-
	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler	-	-	-	-
	Doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamaları	-	-	-	-
	El sanatları Gelenegi	1Ü1B	-	1	1
SKM	Taşınmaz kültürel miras	1Ü1B, 4Ü1B	2	2	4
	Taşınır kültürel miras	1Ü2B	1	1	2
Toplam			3	4	7

Tablo 8 incelendiğinde ders kitabında el sanatları gelenegi, taşınmaz ve taşınır kültürel miras olmak üzere üç farklı kültürel miras unsuruna yer verilmiştir. Ders kitabında iki üniteye yedi unsur belirlenmiştir. Bunlardan en fazla SKM (f=6) yer alırken SOKÜM (f=1) yer verilmiştir. Ders kitabında en fazla taşınmaz kültürel mirasa (f=4) yer verilmiştir. Sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, doğa evrenle ilgili bilgi uygulamalarına ve toplumsal uygulamalara ise rastlanılmamıştır. İlgili kültürel miras unsurlarına ders kitaplarında en fazla görsel içerisinde (f=4) olarak yer verilirken metin içerisinde (f=3) belirtilmiştir. İlgili ders kitabında yer verilen kültürel mirasa ilişkin örnek Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. Özel yayınevine ait 7. Sınıf fen bilimleri ders kitabında SKM örneği (Gezer, 2018)

Ortaokul 8. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında yer alan bulgular

Ders kitaplarındaki kültürel miras unsurlarına ilişkin bulgular Tablo 9 ve Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9.

Özel yayınevine ait ortaokul 8. Sınıf ders kitabındaki kültürel mirasa dair bulgular (Yiğit, 2022)

	KMU	KMU Örnekleri	Metin (f)	Görsel (f)	Toplam (f)
SOKÜM	Sözlü gelenekler, anlatımlar	5Ü1B	1	-	1
	Gösteri sanatları	-	-	-	-
	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler	-	-	-	-
	Doğa ve evrenle ilgili bilgi uyg.	-	-	-	-
	El sanatları gelenegi	-	-	-	-
SKM	Taşınmaz kültürel miras	-	-	-	-
	Taşınır kültürel miras	5Ü1B	-	3	3
Toplam			1	3	4

Tablo 9 incelendiğinde ders kitabında sadece sözlü gelenekler anlatımlar ve taşınır kültürel miras olmak üzere iki farklı kültürel miras unsuruna yer verildiği belirlenmiştir. Ders kitabında sadece bir üniteye dört kültürel miras unsuru belirlenmiştir. Bunlardan en fazla SKM (f=3) yer alırken SOKÜM (f=1) yer verilmiştir. Ders kitabında en fazla taşınır kültürel mirasa (f=3) yer verilmiş olup sözlü geleneklere ve anlatımlara (f=1) yer verilmiştir. İlgili kültürel miras unsurlarına ders kitaplarında en fazla görsel içerisinde (f=3) olarak yer verilirken metin içerisinde (f=1) belirtilmiştir. Ders kitabında bulunan kültürel mirasa ilişkin örnek aşağıda sunulmuştur.

Şekil 7. Özel yayınevine ait 8. Sınıf fen bilimleri ders kitabında SKM ve SOKÜM örneği (Yiğit, 2022)

Tablo 10.

Özel yayınevine ait ortaokul 8. Sınıf ders kitabındaki kültürel mirasa dair bulgular (Yancı, 2018)

	KMU	KMU Örnekleri	Metin (f)	Görsel (f)	Toplam (f)
SOKÜM	Sözlü gelenekler, anlatımlar	-	-	-	-
	Gösteri sanatları	-	-	-	-
	Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler	-	-	-	-
	Doğa ve evrenle ilgili bilgi uyg.	-	-	-	-
	El sanatları gelenegi	-	-	-	-
SKM	Taşınmaz kültürel miras	1Ü2B	1	2	3
	Taşınır kültürel miras	1Ü2B	1	3	4
Toplam			2	5	7

Tablo 10 incelendiğinde ders kitabında sadece taşınır ve taşınmaz kültürel miras olmak üzere iki farklı kültürel miras unsur çeşidine yer verildiği belirlenmiştir. Ders kitabında sadece bir üniteye yedi kültürel miras unsuru belirlenmiştir. Ders kitabında en fazla SKM (f=7) yer alırken bunlardan taşınır kültürel mirasa (f=4) en fazla yer alırken taşınmaz kültürel miras (f=3) olarak yer verilmiştir. İlgili kültürel miras unsurlarına ders kitaplarında en fazla görsel içerisinde (f=5) olarak yer verilirken metin içerisinde (f=2) belirtilmiştir. İlgili ders kitabında yer verilen kültürel mirasa ilişkin örnek Şekil 8'de sunulmuştur.

Şekil 8. Özel yayınevine ait 8. sınıf fen bilimleri ders kitabında SKM örneği (Yancı, 2018)

Sonuç ve Tartışma

Ortaokul ders kitaplarında bulunan kültürel miras unsurlarının analizi amacıyla yapılan araştırma sonucunda farklı kültürel başlıklar altında kültürel miras unsurlarına yer verildiği belirlenmiştir. Bu doğrultuda sekiz fen bilimleri ders kitabında 121 kültürel miras unsuru tespit edilmiştir. Ders kitaplarında SOKÜM çeşitlerinden sözlü gelenekler ve anlatımlar, toplumsal uygulamalara, doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamalarına, el sanatları geleneğine yer verilirken gösteri sanatlarına dair herhangi bir kültürel miras unsuru belirlenememiştir. SKM ile ilgili ise taşınmaz ve taşınır kültürel miras unsurlarına yer verildiği tespit edilmiştir.

MEB'e ait 5. sınıf FBKD en fazla taşınır kültürel miras unsurlarına yer verilirken özel yayınevine ait ders kitabında ise en fazla doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamalarına yer verilmiştir. MEB'e ait 6. sınıf FBKD en fazla taşınmaz kültürel miras unsurlarına yer verilirken özel yayınevine ait FBKD yine en fazla taşınmaz kültürel miras unsurları bulunmaktadır. MEB'e ait 7. sınıf FBKD en fazla toplumsal uygulamalara yer verilirken özel yayınevine ait FBKD en fazla taşınmaz kültürel miras unsurlarına yer verilmiştir. Özel yayınevlerine ait iki 8. sınıf FBKD tamamında en fazla taşınır kültürel miras unsurlarına yer verildiği belirlenmiştir. Genel olarak kültürel miras unsurları açısından baktığımızda ise 5. sınıf FBKD tamamında sadece gösteri sanatlarına; 6. sınıf FBKD gösteri sanatları, toplumsal uygulamalara, doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamalarına; 7. sınıf FBKD gösteri sanatlarına, sözlü gelenekler ve anlatımlara, doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamalarına; 8. sınıf FBKD ise gösteri sanatları, doğa ve evrenle ilgili bilgi uygulamalarına, el sanatlarına yer verilmemiştir.

Kültürel miras unsurları en fazla 6. sınıf daha sonra 5. sınıf ders kitabında yerini almıştır. 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında ise 5 ve 6. sınıf ders kitaplarına göre daha az kültürel miras unsuru tespit edilmiştir. Kültürel miras unsurları aynı kademedeki farklı yayınevlerine ait ders kitapları açısından incelendiğinde ise MEB'e ait 5 ve 6. sınıf ders kitaplarında aynı kademedeki özel yayınevlerinin ders kitaplarına göre daha fazla kültürel miras unsuru yer almaktadır. Ancak bu durum 7. sınıf ders kitapları için geçerli değildir. Çünkü 7. sınıfta aynı kademedeki farklı yayınlara ait ders kitaplarında birbirine yakın sayıda kültürel miras unsuru yer almaktadır. Bu eksenle MEB'e ait 5 ve 6. sınıflarda kültürel miras unsurlarına daha fazla önem vererek ders kitaplarında ilgili öğelerin yerini aldığı söylenebilir. Ders kitaplarında kültürel unsurların bulunması kültürel mirası aktarmada eğitimin önemli bir misyon üstlenmesinden kaynaklanmaktadır (Gretta, 2001; Selanik-Ay ve Korkmaz, 2017; Türkyılmaz, 2013). Fakat kültürle ilgili unsurlar genellikle sosyal bilgiler dersiyle ilişkilendirmekte ve bu konuda araştırmalar yapılmaktadır. Ancak konunun sadece bir derse indirgenmesi doğru olmayıp, eğitimin bir bütün olarak kültür miras öğelerine dikkat çekmede ve gelecek nesillere aktarılmasında etkili olduğu yadsınmamalıdır. (Güvendi, 2021). Bu doğrultuda İngilizce (Ulum ve Bada, 2016), Türkçe (Güfta ve Kan, 2011), Müzik (Özkan-Köse ve Yüksel, 2019) ders kitaplarına yönelik araştırmalar yapılmasına rağmen ortaokul fen bilimleri ders kitaplarına yönelik çalışma yapılmamasının bir sebebinin fen bilimleri dersinin kültür ekseninden ziyade daha çok bilimsel konuların gölgesinde kalmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Kotluk, 2018). Diğer taraftan kültürel miras bağlamında 5 ve 6. sınıflarda açık bir şekilde kültürel öğelere daha fazla yer verilmesinin sebebi olarak ortaokul kademesinin ilk yıllarında kültürel mirasın önemine ilişkin öğrencilerde farkındalık oluşturulup sonrasında ise pekiştirilmesi amacıyla kaynaklı olabilir. Ayrıca 7 ve 8. sınıflarda fen bilimleri

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (1), 579-605.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (1), 579-605.
Araştırma Makalesi / Research Paper

dersinde kazanım ve konu sayısındaki artış sebebiyle kültürel miras unsurlarının daha az yer alması bu durumun nedeni olabilir (Özdemir, 2023).

Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının içerdikleri ilgili öğelerden somut kültürel miras öğelerinin daha fazla yer aldığı somut olmayan kültürel miras öğelerinin ise sınırlı sayıda ders kitaplarında yer aldığı belirlenmiştir. Kılcan ve Akbaba (2013) yaptığı araştırmada 8. sınıf öğrencilerinin kültürel mirasa duyarlılık değeri hakkında bilişsel düzeyde bilgiye sahip olduklarını ancak katılımcıların somut kültürel mirasa ilişkin örneklemeler yaptıklarını, soyut kültürel mirasa ilişkin benzetmelerinde eksiklikler bulunduğunu belirtmektedirler. Benzer bir araştırmada ise Gürdoğan-Bayır ve Çengelci-Köse (2019) de ortaokul öğrencilerinin kültürel mirası; önceki dönemlere ait tarihi, kültürel ve doğal eserler şeklinde tanımladıklarını belirtmektedirler. Somut kültürel unsurların ders kitaplarında daha fazla olması öğrencilerin kültürel mirası öğrenmeleri ve fark etmeleri konusunda önemlidir. Öğrenciler kültürel eserleri önemli birer bilgi kaynağı olarak kabul etmektedir (Yeşilbursa, 2013). Ayrıca öğrencilerin kültürel miras öğelerine yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde kültürel eserlerin etkisinin fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Curtis ve Seymour, 2004). Ders kitaplarında somut kültürel öğeler daha yoğun yer alsa da somut olmayan kültürel miras unsurları ihmal edilmemelidir. Kültürel mirasların derslerle bağlantılı olarak verilmesi önemli olup Wilhelm (2004) ders kitaplarının tüm kültürel unsurları kapsayacak şekilde daha dengeli verilmesi gerekmektedir (Yıldız ve Ceran, 2020). Ancak bu noktada fen bilimleri dersinde somut olmayan kültürel öğelerine daha az yer verilmesinin ana nedeni ilgili kültürel unsur içerikleri ile fen bilimleri dersi kazanımları ve konuları arasında doğrudan bağlantı kurulamamış olmasından kaynaklı olabilir.

Kültürel miras unsur çeşitleri sırasıyla MEB yayınlarına ait 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları içerisinde en fazla yer almıştır. Özel yayınevlerine ait tüm ders kitaplarında ise kültürel miras çeşitlerine daha az yer verildiği belirlenmiştir. Ayrıca somut olmayan kültürel miras çeşitlerinden gösteri sanatlarına dair fen bilimleri ders kitabında herhangi bir unsur yer almamıştır. Bu sonuç ortaokul Türkçe ders kitaplarında SOKÜM kapsamında incelenmesi sonucunda yeterince yer verilmediğini ve bu durumun ciddi bir eksiklik olduğunu belirten çalışmalarla örtüşmektedir (Akcaoğlu, 2017; Demir, 2014; Güven, 2018; Morali ve Öner, 2019; Okur ve Keskin, 2013). Somut olmayan kültürel miras unsurlarına ders kitapları aracılığı ile önem verilerek öğrencilerin kültürel öğeleri içselleştirmelerine olanak sağlanabilir. Kasapoğlu-Akyol (2016) ders kitaplarında somut olmayan kültürel mirasa öğrencilerin ilgisini çekerek daha kalıcı öğrenebilmeleri için nitelikli metinler ve etkinliklerin kullanılabileceğini ifade etmektedir. Diğer taraftan ders kitaplarında yer verilmeyen kültürel öğeler her ne kadar fen bilimleri dersi konu kapsamı olarak bağlantısı sınırlı olduğu görülse de fen bilimleri konu kazanımları doğrultusunda sadece görseller aracılığıyla öğrencilerin dikkati çekilerek farkındalık oluşturulabilir.

Ders kitaplarında üniteler arasında kültürel miras unsurlarının dağılımının MEB yayınlarına ait sırasıyla 6 ve 5. sınıf fen bilimleri ders kitabında daha düzenli olduğu belirlenmiştir. Diğer ders kitaplarında ise kültürel miras unsurlarının üniteler arasındaki dağılımının düzenli ve sistemli olmadığı tespit edilmiştir. Ders kitapları aracılığıyla kültürel miras unsurlarının öğrencilere aktarılmasının etkili yöntemi, ilgili unsurların ders kitabının tamamına eşit dağılım olacak şekilde sunulmasıdır (Hunter, 1988). Kültürel açıdan zengin toplumlarda, kültürel unsurların ders konuları arasında bağlantılar kurarak ilişkilendirilmesi kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önem teşkil etmektedir (Öztürk, Güngör ve Ogelman, 2021). Nitekim farklı yaş ve öğrenim düzeyindeki öğrenciler

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (1), 579-605.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (1), 579-605.
Araştırma Makalesi / Research Paper

tarafından da kültürel mirasın; geçmişten geleceğe aktarılması elzem olan, insanlığın ortak değeri bulunan ve ona yol gösteren, kültürü yansıtan bir kavram olarak algılandığı görülmektedir (Köroğlu, Yıldırım ve Avcıkurt, 2018; Öztürk ve ark., 2021). Kafadar (2021) yaptığı çalışmada ise ortaokul öğrencilerinin kültürel mirasın atalardan miras kalması, geçmiş olayları öğrenmeyi sağlaması, eskileri anmak ve unutmamak için kültürümüzün, tarihimizin, geleceğimizin bekası sebebiyle korunmasının önemli olduğunu belirtmektedir.

Ders kitaplarında kültürel miras unsurlarının veriliş biçimi açısından kültürel öğelerin 65'i metin içerisinde, 56'sı görsel olarak yer almıştır. Bu sonuç, fen bilimleri ders kitaplarında bilgi sunumlarının en çok metinlerle yapıldığı; daha sonra ise görsellerin kullanıldığını vurgulayan araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir (Kurnaz, Ezberci Çevik ve Bayri, 2016; Pektaş ve Kurnaz, 2013). Diğer taraftan ders kitaplarında farklı gösterim türlerinin kullanılması, öğrencilerin konuyu anlamalarına ve pekiştirme yapmalarına olanak sağlayarak analiz yapabilme becerilerinin geliştirilmesinde katkısı olmaktadır (Kurnaz, 2013).

MEB'e ait 5. sınıf ders kitabında kültürel miras unsurları en fazla görsel biçimde bulunurken 6. sınıf ders kitabında ise metin içerisinde gösterim en fazla olmuştur. 7 ve 8. sınıf tüm ders kitaplarında ise gösteri biçimlerine sınırlı sayıda yer verilmiştir. Fen bilimleri ders kitabının dördünde kültürel miras unsurları en fazla görsel şekilde verilirken diğer dört ders kitabında ise metin içerisinde gösterim en fazla olmuştur. Aynı kademede farklı ders kitaplarında ise sadece 8. sınıf ders kitaplarının tamamında görsel unsurlar fazlayken diğer ders kitaplarının kendi aralarında bir tutarlılık bulunamamıştır. Ders kitaplarında görsel ve metin kullanımının sınıf kademesi arttıkça azaldığı görülmüştür. Bu durumun ders kitaplarının içerdiği kültürel öğelerin nicelik olarak da ciddi olarak azalmasında etkili olduğu düşünülebilir. Ders kitaplarında görsel unsurların kullanımı önemlidir. Görsel unsurlar, öğrencide ilgili kavramın soyutluktan kurtarılmasını ve süreçlerin anlamlandırılmasını sağlamaktadır (Dursun ve Eşgi; 2008). Bu doğrultuda ders kitaplarının tamamında görsellerin yaygın şekilde kullanılarak kültürel öğelere dikkat çekilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Yapılan araştırmalarda ders kitaplarında etkili ve planlı kullanılan görsellerin öğrencilerin öğrenmelerine yardımcı olduğunu göstermiştir (Kabapınar, 2003; Özay ve Hasenekoğlu, 2007). Diğer taraftan görsel unsurların iletişim aracı ekseninde yazılı materyallere kıyasla daha fazla evrensel nitelikte olduğu söylenebilir. Öğrencilerin bilgiye erişme noktasındaki becerisi ders kitabındaki görsel zenginlikle ilişkilidir (Şahin, 2014).

Öneriler

Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarında yer verilen kültürel miras öğeleri nicelik olarak birbirleriyle uyumlu olmalıdır. Bu sayede ders kitapları arasındaki bütünlük sağlanabilir. 7 ve 8. sınıf ders kitapları bünyesinde daha fazla kültürel miras unsurlarına ağırlık verilmelidir. Kültürel miras unsurları bağlamında kültürel öğelerin tüm çeşitleri ders kitabının tüm ünitelerini kapsayacak şekilde fen bilimleri kazanımlara uygun olarak örneklendirilmelidir. Bunun için belirtke tabloları hazırlanarak ders kitaplarındaki dağılımları ve çeşitleri daha düzenli planlanabilir. Kültürel miras unsurlarının nicelik ve çeşit olarak gerek üniteler arasında gerekse ders kitapları arasında sistemli ve bütüncül bir şekilde verilmesine dikkat edilmelidir. Ders kitaplarında çok az yer bulan somut olmayan kültürel miras unsurlarına daha fazla ağırlık verilmelidir. Somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarına Özdemir, E. (2024). Kültürel miras unsurları bağlamında fen bilimleri ders kitaplarına bir bakış. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(1), 579-605.*
DOI. 10.51460/baebd.1448315

yer verilecek ünite bölümlerin planlamasının dengeli olmasına özen gösterilmelidir. Kültürel öğelerin veriliş biçimi açısından görsel öğelerin öne çıkarılarak daha fazla yer verilmesi öğrencilerin dikkatini çekmede ve bu konuda farkındalık oluşturmada fayda sağlayacaktır. Kültürel miras öğelerinin belirtilmesinde görsel kullanımının ders kitabının kültürel öğe bakımından zenginleşmesine katkısı olacaktır. Ders kitabında örneklenilecek kültürel miras unsurlarının ülkemize ait kültürel öğelerden oluşmasına dikkat edilmelidir. Özel yayınevlerinin kültürel miras unsurlarına yönelik ders kitaplarında örneklemeleri daha fazla olmalıdır. Ders kitabı seçim komisyonunda bulunan eğitimcilerin aynı kademede farklı yayınevlerine ait ders kitaplarını birbirleriyle kıyaslayarak uyumlarını gözetmesi gerekmektedir.

Yazarların makaleye katkı oranları

Bu çalışma tek yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çıkar beyanı

Yazar araştırmanın yazımı ve yayını ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Destek beyanı

Bu çalışma hiçbir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Etik beyanı

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş ve toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "*Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi Yayın Kurulunun*" hiçbir sorumluluğu yoktur, tüm sorumluluk yazara aittir. Ayrıca bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (1), 579-605.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (1), 579-605.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Kaynakça

- Ahmad, Y. (2006). The scope and definition of heritage: From tangible to intangible. *International Journal of Heritage Studies*, 12(3), 292-300. <https://doi.org/10.1080/13527250600604639>
- Akcaoğlu, C. (2017). *Somut olmayan kültürel miras ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanımı* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Akdemir, E. ve Çetin-Atasoy, D. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 7. sınıf ders kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Aksoy, A. ve Enlil, Z. (2012). *Kültürel miras yönetiminde çağdaş yaklaşımlar*. Anadolu Üniversitesi.
- Akter, S., Arslan, H. B. ve Şimşek, M. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 5. sınıf ders kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Akyüz, Y. (2016). Eğitimin kültür ve uygarlıkları geliştirme ve yeni nesillere aktarma işlevi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-18. <https://doi.org/10.54979/turkegitimdergisi.1133657>
- Alkış, S. ve Oğuzoğlu, Y. (2005). İlköğretim öğrencilerinin tarihi çevre bilgisinin değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 23-46.
- Arslanoğlu, İ. (2000). Kültür ve medeniyet kavramları. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 15, 243-255.
- Asatekin, N. G. (2004). *Kültür ve doğa varlıklarımız: neyi, niçin, nasıl korumalıyız?* TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Batmaz, O. ve Yurtbakan, E. (2023). İlkokul Türkçe, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının kültürel miras unsurları açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(1), 1-21. <https://doi.org/10.37217/tebd.1115153>
- Bayır, Ö. G. ve Köse, T. Ç. (2019). Kültürel miras ve korunmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(4), 1827-1840. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3393>
- Baylak, H. M., Şimşek, A. ve Küçükklıç, A. (2023). Coğrafya ders kitaplarının kültürel miras olarak değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 54-69.
- Bouchenaki, M. (2003). *The interdependency of the tangible and intangible cultural heritage*. ICOMOS 14th General Assembly and Scientific Symposium'da sunulmuş bildiri, Victoria Falls, Zimbabwe.
- Bowen, G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Bülbül, H. (2016). Müze ile eğitim yoluyla ortaokul öğrencilerinde kültürel miras bilinci oluşturma. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 681-694.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Copeland, T. (2004). *Heritage and education: A European perspective*. The Hague Forum 2004'de sunulmuş bildiri, The Hague, Netherlands. <https://docplayer.net/22783082-The-hague-forum-2004.html>
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781452230153>
- Corbishley, M. (2000). Living heritage. *History Today*, 50(8), 36-37. <https://doi.org/10.1017/S1551929500059460>
- Curtis, R., & Seymour, C. (2004). Louisiana heritage education program and heritage in the classroom: children's attitudes toward cultural heritage. *Journal of Social Studies Research*, 28(2), 20-24.
- Çağırkan, B., Bilek, G., & Telli, H. (2021). The perception of leisure time and concrete historical and cultural heritage awareness among university students. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(3), 914-922.
- Çeçen, A. (1996). *Kültür ve politika*. Gündoğan.
- Çelikpazu, E. E. ve Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. sınıf türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 6(2), 413-424.
- Çevirme, H. (2018). Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programının kültürel işlevi. *Turkish Studies*, 13(23), 37-52. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14273>
- Özdemir, E. (2024). Kültürel miras unsurları bağlamında fen bilimleri ders kitaplarına bir bakış. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 579-605.
DOI. 10.51460/baebd.1448315

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (1), 579-605.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (1), 579-605.
Araştırma Makalesi / Research Paper

- Çiğdem C., Minoğlu-Balçık, G. ve Karaca, Ö. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 6. sınıf ders kitabı*. Sevgi.
- Dawson, C. (2009). *Introduction to research methods: A practical guide for anyone undertaking a research project*. How to Books Ltd.
- Demir, D. (2014). Yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarının kültürel içeriği. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi, 1*, 53-61.
- Demirçalı, S. ve Alkan, B. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 6. sınıf ders kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Demirel, Ö. (2000). *Türkçe öğretimi*. Pegem Akademi.
- Demirezen, S. ve Aktaş, G. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin somut olmayan kültürel miras öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(30)*, 413-434. <https://doi.org/10.35675/befdergi.699782>
- Dönmez, C. ve Yeşilbursa, C. C. (2014). Kültürel miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarına etkisi. *İlköğretim Online, 13(2)*, 425-442.
- Dursun, F. ve Eşgi, N. (2008). 4 ve 5. Sınıf sosyal bilgiler öğretimi ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*, 21-34.
- Freebody, P. (2003). *Qualitative research in education: Interaction and practice*. Sage.
- George, J. M., & Jones, G. R. (2008). *Understanding and managing organizational behavior* (5. b.). Prentice Hall.
- Gerçek, F. (1999). *Türk müzeciliği*. TC Kültür Bakanlığı.
- Gezer, İ. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 7. sınıf ders kitabı*. Aydın.
- Glesne, C. (2011). *Becoming qualitative researchers: An Introduction* (4th ed.). Pearson.
- Gretta, K. N. (2001). *A critical analysis of multicultural education with special reference to the values issue in the South African context* [Yüksek lisans tezi]. University of South Africa.
- Güfta, H. ve Kan, M. (2011). İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabının dil ile ilgili kültür öğeleri açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15)*, 239-256.
- Gülden, B. (2019). *Türkçe öğretim programlarının ve Türkçe ders kitaplarının kültür aktarımı bağlamında somut olmayan kültürel miras öğeleri açısından incelenmesi* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Gürdoğan-Bayır, Ö. ve Çengelci-Köse, T. (2019). Kültürel miras ve korunmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 27(4)*, 1827-1840. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3393>
- Güven, A. Z. (2018). Yabancılarla Türkçe öğretimi kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurlarının yeri ve kullanımı. *International Journal of Language Academy, 6(1)*, 369-378. <https://doi.org/10.18033/ijla.3867>
- Güvendi, M. F. (2021). İlkokul fen bilimleri ders kitaplarında yer alan kültürel öğelerin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 19(42)*, 9-37. <https://doi.org/10.34234/ded.895236>
- Hakkoymaz, S. (2021). Sınıf öğretmeni adaylarının gözünden ilköğretim Türkçe derslerinde somut olmayan kültürel mirasın aktarımı. *Temel Eğitim, 3(2)*, 15-25. <https://doi.org/10.52105/temelegitim.3.2.2>
- Halaç, H. H. ve Demir, İ. (2017). Toplumsal hafızamız kültürel mirasımız. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(52)*, 1441-1445. <https://doi.org/10.17719/jisr.2017.1993>
- Hereduc, A. (2005). *Heritage in the classroom: A practical manual for teachers*. <https://www.hereduc.net/hereduc>
- Hunter, K. (1988). *Heritage education in the social studies*. Information Analysis.
- Ito, N. (2003). *Intangible cultural heritage involved in tangible cultural heritage*. ICOMOS 14th General Assembly and Scientific Symposium'da sunulmuş bildiri, Victoria Falls, Zimbabwe.
- İşeri, K. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitabının ilköğretim Türkçe programının amaçlarına uygunluğunun değerlendirilmesi. *Dil Dergisi, 136*, 58-74.
- Kabapınar, F. (2003). Oluşturmacı anlayışı yansıtması açısından Türk ve İngiliz fen bilgisi kitaplarındaki görsel öğeler. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*, 119-126.
- Kafadar, T. (2021). Cultural heritage in social studies curriculum and cultural heritage awareness of middle school students. *International Journal of Progressive Education, 17(2)*, 260-274. <https://doi.org/10.29329/ijpe.2021.332.16>
- Özdemir, E. (2024). Kültürel miras unsurları bağlamında fen bilimleri ders kitaplarına bir bakış. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(1)*, 579-605.
DOI. 10.51460/baebd.1448315

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (1), 579-605.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (1), 579-605.
Araştırma Makalesi / Research Paper

- Kasapoğlu-Akyol, P. (2016). Somut olmayan kültürel mirasın örgün eğitime uygulanması: Ağ araştırması (webquest) örneği. *Millî Folklor, 28*(111), 125-146.
- Kılcan, B. ve Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Journal of World of Turks, 5*(3), 113-137.
- Koşar, H. (2022). *EtnoSTEM yaklaşımının 7. sınıf öğrencilerinin kültürel farkındalıklarına, 21. yüzyıl becerilerine ve fen ve teknolojiye yönelik tutumlarına etkisinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.
- Kotluk, N. (2018). *Kültürel değerlere duyarlı eğitime ilişkin öğretmenlerin öz-yeterlik algılarının ve görüşlerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Köroğlu, Ö., Yıldırım, H. U. ve Avcıkurt, C. (2018). Kültürel miras kavramına ilişkin algıların metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Turizm Akademik Dergisi, 5*(1), 98-113.
- Krippendorff, K. (2004). Reliability in content analysis: Some common misconception and recommendations. *Human Communication Research, 30*, 411-33. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.2004.tb00738.x>
- Kurnaz, M. A. (2013). Investigation of the student teachers' skills of transition between multiple representations about pressure. *International Journal of Academic Research Part B, 5*(1), 66-71. <https://doi.org/10.7813/2075-4124.2013/5-1/B.12>
- Kurnaz, M. A., Çevik, E. E. ve Bayri, N. G. (2016). Fen ve teknoloji ders kitaplarındaki gösterim türleri arası geçişlerin incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 5*(3), 31-47.
- Lederman, N. G. (2004). Syntax of nature of science within inquiry and science instruction. L. B. Flick & N. G. Lederman (Ed.), *Scientific inquiry and nature of science* içinde (s. 301-317). Kluwer Academic Publishers.
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2. b.). Sage.
- MEB. (2018). *Fen bilimleri öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Devlet Kitapları Basım Evi.
- MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (2021, 14 Ekim). *Resmi gazete* (Sayı: 31628). https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_10/15214644_derskitaplari_yonetmeli.pdf
- Moralı, G. ve Göçer, A. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür paylaşımına yönelik öğretmen görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 7*(4), 1115-1129. <https://doi.org/10.16916/aded.609340>
- Moralı, G. ve Öner, G. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurlarının incelenmesi. *Turkish Studies - Language and Literature, 14*(3), 1345-1357. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>
- NRC. (2013). *Next generation science standards: for states, by states*. The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/18290>
- Nuzzaci, A. (2020). The right of children to use cultural heritage as a cultural right. *Open Journal of Social Sciences, 8*, 574-599. <https://doi.org/10.4236/jss.2020.84042>
- Oğuz, M. Ö. (2013). Terim olarak somut olmayan kültürel miras. *Millî Folklor, 25*(100), 5-13.
- Okur, A. ve Keskin, F. (2013). Yabancılar Türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: İstanbul yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği. *International Journal of Social Science, 6*(2), 1619-1640.
- O'Leary, Z. (2017). *The essential guide to doing your research project*. Sage.
- Özay, E. ve Hasenekoğlu, İ. (2007). Lise-3 biyoloji ders kitaplarındaki görsel sunumla gözlemlenen bazı sorunlar. *Türk Fen Eğitimi Dergisi, 4*(1), 80-91.
- Özbaş, M. ve Çulha-Özbaş, B. (2022). Ortaokul sosyal bilgiler öğretim programına ve ders kitaplarına yansıyan somut olmayan kültürel miras unsurları. *Diyalektolog, 31*, 75-98. <https://doi.org/10.29228/diyalektolog.66983>
- Özdemir, E. (2023). Fen bilimleri ders kitaplarının içerdiği kök değerler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 56*, 504-528. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1211295>
- Özgat-Tatan, O. (2018). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında kültür aktarımı: Yedi İklim Türkçe öğretim seti örneği (A1-A2 düzeyi)* [Yüksek lisans tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Özdemir, E. (2024). Kültürel miras unsurları bağlamında fen bilimleri ders kitaplarına bir bakış. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15*(1), 579-605.
DOI. 10.51460/baebd.1448315

- Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: ilköğretim ders kitapları örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7(1)*, 1124-1141.
- Özkan-Köse, P. ve Yüksel, A. L. (2019). 5, 6, 7 ve 8. sınıf müzik ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras öğeleri bakımından incelenmesi. *Art-e Sanat Dergisi, 12*, 125-149. <https://doi.org/10.21602/sduarte.627129>
- Özlem, D. (2008). *Felsefe ve doğa bilimleri*. Notos Kitap.
- Öztürk, H. M., Güngör, H. ve Ogelman, H. G. (2021). Okul öncesi dönemde kültürel miras eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri: Denizli ili örneği. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 5(1)*, 175-203. <https://doi.org/10.32572/guntad.878268>
- Pehlivan, A. (2015). *Açık ve örgün eğitim sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programında somut olmayan kültürel miras öğelerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Pehlivan, A. ve Kolaç, E. (2016). Açık-örgün eğitim sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programında somut olmayan kültürel miras öğeleri. *Turkish Studies, 11(19)*, 655-670. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.10095>
- Pektaş, M. ve Kurnaz, M. A. (2013). Fen ve teknoloji öğretmenlerinin ölçme-değerlendirmede kavram haritası kullanım durumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 9(1)*, 1-10.
- Sağ, Ç. ve Ünal, F. (2019). Öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(4)*, 1550-1560. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2019..-519901>
- Sarıtaş, D. (2019). Bilimin sosyo-kültürel doğası bağlamında fen bilimleri öğretmenlerinin yerli ve yabancı bilim insanları hakkındaki bilgilerinin karşılaştırılması. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 9(2)*, 720-735.
- Sarıtaş, D. (2020). Güncel fen bilimleri öğretim programının bilim-kültür-bilim tarihi ilişkisi açısından incelenmesi ve uygun bir ilişki için kuramsal öneriler. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 3(1)*, 28-38.
- Schulz, R. (1990). Bridging the gap between teaching and learning: a critical look at foreign language textbooks. S. Magnan (Ed.), *Challenges in the 1990s for college foreign language programs* içinde (s. 167-182). Heinle/American Association of University Supervisors & Coordinators.
- Selanik-Ay, T. ve Korkmaz, Ç. (2017). Sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve kültürel öğeler bağlamında "Küçük Hezarfen" çizgi filmi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 8(2)*, 49-62.
- Sidekli, S. ve Karaca, L. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde yerel, kültürel miras öğelerinin kullanımına ilişkin öğretmen aday görüşleri. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 5*, 20-38.
- Sınav, Ö. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 5. sınıf ders kitabı*. SDR Dikey.
- Sülün, A. ve Balkı, N. (2008). Türkiye'de fen ve teknoloji eğitimi ve kültür. *Erzincan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1(1)*, 85-98.
- Şahin, M. (2014). Sosyal Bilimler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23(1)*, 31-46.
- Taşdemir, M. (2018). *Ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabı metninin kültürel mirasa duyarlılık değeri açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Travers, M. (2001). *Qualitative research through case studies*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781849209724>
- Tuncel, G. ve Altuntaş, B. (2020). İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin kültürel miras algısı: Göstergebilimsel bir analiz. *International Journal of Field Education, 6(1)*, 123-140. <https://doi.org/10.32570/ijofe.731122>
- Türker, A. ve Çelik, İ. (2012). Somut olmayan kültürel miras unsurlarının turistik ürün olarak geliştirilmesine yönelik alternatif öneriler. *Yeni Fikir Dergisi, 4(9)*, 86-98.
- Türker, M. Z. (1994). Gençlik ve milli kültür. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1(1)*, 289-291.
- Türkyılmaz, D. (2013). Somut olmayan kültürel miras çalışmaları bağlamında TÜRKSOY bölgesel seminerlerine ilişkin bir değerlendirme. *Milli Folklor Dergisi, 100*, 40-49.
- Ulum, Ö. G., & Bada, E. (2016). Cultural elements in EFL course books. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1)*, 15-26. <https://doi.org/10.21547/jss.256738>

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (1), 579-605.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (1), 579-605.
Araştırma Makalesi / Research Paper

- Ulusoy, H. (2015). Av turizminin kırsal turizm açısından kırsal kalkınma üzerindeki etkisinin irdelenmesi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 2, 74-80.
- Ulusoy, K. (2009). Sosyal Bilgiler dersi kültür ve miras öğrenme alanının işlenişinin 4. ve 5. sınıf öğrencileri tarafından değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler e-Dergisi*, 18, 1-26.
- Ulusoy, K. (2011). Türk toplum hayatında yaşatılan kahve ve kahvehane kültürü (bir sözlü kültür ve sosyal çevre eğitimi çalışması). *Milli Folklor*, 23(89), 159-169.
- UNESCO. (2003). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi. <https://www.unesco.org.tr/Pages/209/181>
- Yancı, M. V. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 8. sınıf ders kitabı*. SDR Dikey.
- Yeşilbursa, C. C. (2013). Altıncı sınıf öğrencilerinin somut kültürel mirasa yönelik görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), 405-420.
- Yeşilbursa, C. C., & Uslu, S. (2014). The comparison of Turkish and American preservice social studies teachers' attitudes toward heritage education. *Turkish Studies*, 9(8), 879-891. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7148>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. b.). Seçkin.
- Yıldız, D. ve Ceran, D. (2020). 5. ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 44, 295-308. <https://doi.org/10.21497/sefad.845421>
- Yıldız, D. ve Ceran, D. (2021). 6. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 51, 321-337. <https://doi.org/10.21563/sutad.984797>
- Yılmaz, L. (2020). Mersin'de somut kültürel miras bilinci ve koruma üzerine bir değerlendirme. *Amisos*, 5(8), 156-177.
- Yılmaz, S. (2023). İlkokul öğrencilerinin kültürel mirasa duyarlılıklarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 451-510. <https://doi.org/10.29299/kefad.1225890>
- Yiğit, E. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 8. sınıf ders kitabı*. Adım Adım Matbaa.